

จริยธรรมสากลของคนไร้ศาสนา: หลักการและวิถีต่อสังคม

Universal Ethics of Non-Religious People: Principles and Social Pathways

¹พระมหาธณัช คมภิรญาโน (สังฆมณเฑียร)

Phramaha Thanat Kampeerayano (Sangkhamanayan)

E-mail: got121191@gmail.com

Received: November 24, 2025 Revised: February 22, 2026 Accepted: February 23, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาจริยธรรมของกลุ่มคนไร้ศาสนาในฐานะพลเมืองโลก โดยมุ่งวิเคราะห์ว่าศีลธรรมสามารถดำรงอยู่และกำกับการอยู่ร่วมกันในสังคมสมัยใหม่ได้โดยไม่ต้องอาศัยกรอบความเชื่อทางศาสนาอย่างไร การศึกษาพบว่า คนไร้ศาสนาพัฒนาหลักจริยธรรมบนฐานเหตุผล ความเมตตา สิทธิมนุษยชน และคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากลที่มุ่งสร้างความเสมอภาค ความรับผิดชอบ และการเคารพผู้อื่น บทความเสนอว่า จริยธรรมของคนไร้ศาสนาไม่ใช่การปฏิเสธศีลธรรม หากเป็นการแสวงหาพื้นฐานคุณค่าที่เป็นกลางทางศาสนาและเปิดกว้างต่อความหลากหลายทางความเชื่อ ในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม การส่งเสริมพื้นที่สนทนาระหว่างผู้มีศาสนาและคนไร้ศาสนาจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ และการพัฒนาสังคมบนฐานจริยธรรมสากลร่วมกัน

คำสำคัญ: จริยธรรมสากล; คนไร้ศาสนา; ศีลธรรมร่วม; สังคมร่วมสมัย

ABSTRACT

This article examines the ethics of non-religious individuals as global citizens, with the aim of analyzing how morality can be sustained and guide social coexistence in modern society without relying on religious belief systems. The study finds that non-religious individuals develop ethical principles grounded in reason, compassion, human rights, and the inherent dignity of the human person. These foundations correspond to universal ethical principles that promote equality, responsibility, and respect for others. The article argues that the ethics of the non-religious does not constitute a rejection of morality; rather, it represents an effort to seek value foundations that are religiously neutral and open to diversity of belief. In the context of multicultural societies, fostering spaces for dialogue between religious and non-religious individuals is therefore a crucial mechanism for building mutual understanding, cooperation, and social development based on shared universal ethics.

Keywords: Universal ethics; Non-religious people; Shared morality; Contemporary society

¹ วัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร; WatRatchaorotaram Ratchaworawihan

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 ความเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อทางศาสนามีลักษณะซับซ้อนมากขึ้น งานวิจัยของ Pew Research Center (2021) ชี้ให้เห็นว่าประชากรในโลกกว่า 16% ระบุว่าตนเองนั้น “ไม่ได้นับถือศาสนา” (non-religious) ซึ่งครอบคลุมถึงผู้ที่ไม่ยึดโยงกับศาสนาใด ๆ โดยตรง กลุ่มคนเหล่านี้คือผู้ที่ถือว่าเป็น “atheists” หรือผู้ไม่เชื่อในพระเจ้า ตลอดจน “secularists” ที่มุ่งเน้นการใช้เหตุผลและวิทยาศาสตร์ในการอธิบายความจริง ขณะเดียวกัน แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนชัดในสังคมตะวันตก และเริ่มปรากฏในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งประเทศไทยด้วย ส่วนมากมักจะพบกลุ่มคนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งที่ไม่แสดงตนผูกพันกับสถาบันศาสนา แม้จะยังคงมีการยึดถือคุณค่าเชิงวัฒนธรรมบางส่วนอยู่ (สุชาติ เถียรทอง, 2564)

หากเราต้องการตั้งคำถามสำคัญว่า “หากไร้ศาสนาแล้ว คนกลุ่มนี้จะมีหลักยึดทางจริยธรรมได้อย่างไร?” นักปรัชญาตะวันตก เช่น อิมมานูเอล คานท์ (Kant, 1785) ได้เสนอแนวคิด “จริยธรรมเชิงหน้าที่” (deontological ethics) ที่ยืนอยู่บนฐานเหตุผลมากกว่าความเชื่อทางศาสนา ขณะที่นักคิดสายประโยชน์นิยม (utilitarianism) อย่างเจเรมี เบนแธม (Bentham, 2007) และจอห์น สจวร์ต มิลล์ (Mill, 1861) ได้เน้นหลัก “ประโยชน์สุขสูงสุดของคนส่วนใหญ่” ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีศาสนารองรับ นอกจากนี้ ทฤษฎีจริยธรรมร่วมสมัย เช่น “จริยธรรมโลกวิสัย” (Secular Ethics) ของดาไลลามะ (Dalai Lama, 2011) เชื่อว่ามนุษย์สามารถสร้างบรรทัดฐานคุณค่าทางศีลธรรมได้จากเหตุผล ความกรุณา และประโยชน์ร่วมกันของสังคม

สำหรับประเทศไทย แม้จะมีสถิติประชากรที่นับถือศาสนาพุทธถึง 93% (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) แต่ปรากฏการณ์ “คนรุ่นใหม่ไร้ศาสนา” เริ่มชัดเจนขึ้น ทั้งจากการลดลงของการเข้าวัดฟังธรรม ความห่างเหินจากพิธีกรรม และการแสวงหาความหมายชีวิตผ่านวิทยาศาสตร์ ปรัชญา หรือแนวคิดแบบโลกวิสัย ปัญหานี้ก่อให้เกิดการถกเถียงในเชิงสังคมว่า หากคนจำนวนมากไม่ยึดโยงศาสนาแล้ว สังคมไทยจะยังคงรักษาระบบคุณค่าทางจริยธรรมได้อย่างไร และจะปรับตัวให้สอดคล้องกับพลวัตโลกได้อย่างไร

จากบริบทดังกล่าว บทความนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อศึกษา “จริยธรรมสากลของคนไร้ศาสนา” โดยใช้วิธีศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Study) คัดเลือกงานวิชาการ หนังสือ และบทความวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดจริยธรรมแบบคิวัลาร์ (secular ethics) มนุษยนิยม (humanism) และทฤษฎีจริยธรรมสมัยใหม่ ซึ่งตีพิมพ์ในฐานข้อมูลวิชาการที่เชื่อถือได้ โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ (1) เป็นผลงานที่มุ่งอธิบายกรอบจริยธรรมของผู้ไม่ยึดโยงศาสนา (2) มีการอ้างอิงเชิงทฤษฎีชัดเจน และ (3) มีความเกี่ยวข้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และสังเคราะห์เชิงแนวคิด (conceptual synthesis) เพื่อจัดหมวดหมู่หลักการทางจริยธรรมที่ปรากฏร่วมกัน บทความนี้มุ่งตอบคำถามว่า คนไร้ศาสนาสามารถสร้างหลักการทางจริยธรรมขึ้นมาได้อย่างไรโดยไม่ต้องอาศัยศาสนาใด ๆ และหลักการดังกล่าวส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างไร การศึกษานี้ไม่เพียงช่วยทำความเข้าใจกลุ่ม non-religious ในมิติทางจริยศาสตร์ หากยังสะท้อนถึงความเป็นไปได้ในการสร้าง “พื้นที่กลางทางคุณค่า” (shared moral space) ที่ทุกคนสามารถยึดถือร่วมกันได้โดยไม่จำกัดอยู่ในกรอบความเชื่อทางศาสนา อันเป็นโจทย์สำคัญและท้าทายสำหรับสังคมไทยและสังคมโลกในอนาคต

กลุ่มคนไร้ศาสนา (Non-Religious) คือใคร ?

คำว่า “คนไร้ศาสนา” (non-religious people) เป็นแนวคิดที่สะท้อนปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของโลกยุคใหม่ ซึ่งมนุษย์จำนวนหนึ่งเริ่มแสวงหาความหมายของชีวิตด้วยตนเอง มากกว่าการพึ่งพาระบบความเชื่อทางศาสนาแบบดั้งเดิม แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับการอธิบายของ Taylor (2007) ที่ชี้ว่าในสังคมสมัยใหม่ การเชื่อหรือไม่เชื่อในศาสนากลายเป็น “ทางเลือก” ที่เปิดกว้างมากขึ้น มิใช่เงื่อนไขบังคับทาง

สังคมดังเช่นในอดีต กลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้หมายถึง “ผู้ปฏิเสธศาสนา” อย่างสุดโต่งเสมอไป หากหมายถึงบุคคลที่ไม่ยึดโยงอัตลักษณ์ของตนกับศาสนาใดศาสนาหนึ่งอย่างเป็นทางการ ซึ่งในทางสถิติถูกเรียกว่า “religiously unaffiliated” หรือ “nones” ตามการจำแนกของ Pew Research Center (2015a) พวกเขาอาจยังมีศรัทธาในคุณธรรม ความดี ความจริง หรือแม้แต่พลังเหนือธรรมชาติบางอย่าง แต่ไม่ประสงค์ให้สิ่งเหล่านั้นถูกกำหนดโดยกรอบสถาบันศาสนา ในเชิงโครงสร้างสังคม “คนไร้ศาสนา” เป็นกลุ่มที่เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในโลกตะวันตกและสังคมเมืองสมัยใหม่ อันได้รับอิทธิพลจากเหตุผลนิยม (Rationalism) วิทยาศาสตร์ และกระแสโลกาภิวัตน์ทางข้อมูลข่าวสาร กระบวนการดังกล่าวสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องโลกวิสัย (secularization) ที่นักสังคมวิทยาอย่าง Berger (1967) เคยเสนอว่า ความทันสมัยทำให้ศาสนาลดบทบาทลงในพื้นที่สาธารณะ แม้ภายหลังจะมีการถกเถียงเพิ่มเติมก็ตาม การเปิดกว้างทางความคิดจึงทำให้คนรุ่นใหม่จำนวนมากตั้งคำถามต่อความเชื่อดั้งเดิม และมองว่าการเป็น “คนดี” ไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับการนับถือศาสนา หากสามารถตั้งอยู่บนจิตสำนึก ความเห็นอกเห็นใจ และจริยธรรมสากลได้ โดยภายในกลุ่มคนไร้ศาสนานั้นยังสามารถจำแนกได้หลายลักษณะ ได้แก่

1. กลุ่มอเทวนิยม (Atheists) คือผู้ที่ไม่เชื่อว่า มีพระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติใด ๆ โดยทั่วไปยึดถือเหตุผลและหลักฐานเชิงประจักษ์เป็นพื้นฐานในการอธิบายโลก และมองว่าศีลธรรมกับความรับผิดชอบของมนุษย์สามารถอธิบายได้ในกรอบมนุษยนิยมและเหตุผลเชิงจริยศาสตร์ โดยไม่จำเป็นต้องอ้างอิงอำนาจเหนือธรรมชาติ ทั้งนี้ การนิยามเชิงสังคมศาสตร์มักจัดอเทวนิยมไว้ในกลุ่ม “religiously unaffiliated” ตามการจำแนกของ Pew Research Center (2015b) และการศึกษาด้านสังคมวิทยาศาสนาได้ชี้ว่า อเทวนิยมจำนวนมากยังคงยึดถือคุณค่าทางศีลธรรมสากลในฐานะบรรทัดฐานทางสังคม (Zuckerman, 2008)

2. กลุ่มไม่แน่ใจ (Agnostics) คือผู้ที่เห็นว่ายังไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่าพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอยู่จริงหรือไม่ จึงเลือกวางท่าทีแบบเปิดกว้างทางปัญญา (epistemic openness) และยอมรับข้อจำกัดของความรู้มนุษย์ แนวคิดนี้มีรากฐานจากจุดยืนทางปรัชญาที่ตั้งคำถามต่อความแน่นอนเชิงอภิปรัชญา และสอดคล้องกับบริบทสังคมศตวรรษที่ 21 ที่เปิดพื้นที่ให้ความเชื่อและความไม่เชื่อดำรงอยู่ร่วมกันได้ (เทียบเคียงการอธิบายบริบทสมัยใหม่ในงานของ Taylor)

3. กลุ่มผู้ไม่สังกัดศาสนา (Unaffiliated) คือผู้ที่อาจยังเชื่อในคุณธรรม ความดี หรือพลังจิตวิญญาณบางอย่าง แต่ไม่ต้องการสังกัดศาสนาหรือนิกายใดโดยเฉพาะ กลุ่มนี้มักมองว่าศาสนาเป็น “กลไกทางวัฒนธรรม” หนึ่งใน การเข้าถึงคุณธรรม มิใช่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต การสำรวจของ Pew Research Center (2017) ระบุว่ากลุ่ม unaffiliated มีความหลากหลายภายในสูง และจำนวนเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในสังคมตะวันตกและสังคมเมืองสมัยใหม่

โดยสรุปแล้ว “คนไร้ศาสนา” จึงไม่ใช่กลุ่มที่ปฏิเสธความดี ความงาม หรือความหมายของชีวิต หากแต่เป็นกลุ่มที่ “แสวงหาอิสระทางจิตวิญญาณ” พวกเขาให้ความสำคัญกับเหตุผล ความรับผิดชอบต่อสังคม และคุณค่าของมนุษย์ในฐานะที่เท่าเทียมกันมากกว่าอำนาจเหนือธรรมชาติ แนวโน้มนี้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่หันมาองศาธรรมและค่านิยมของมนุษยนิยม (Humanism) มากกว่าศาสนานิยม (Religious Dogma) นอกจากนี้ ในมิติทางจิตวิทยา คนไร้ศาสนาจำนวนมากยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการพัฒนาคุณธรรมด้วยตนเอง พวกเขาฝึกฝนการรู้เท่าทันตนเอง การใช้สติ และการคิดเชิงเหตุผลเพื่อควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม การไม่ยึดติดกับกรอบศาสนาช่วยให้เกิดความยืดหยุ่นทางจิตใจ เปิดรับมุมมองใหม่ และมองผู้อื่นอย่างเท่าเทียม โดยไม่แบ่งแยกว่าผู้ใดเป็น “คนของศาสนา” หรือ “คนไม่มีศาสนา” ในภาพรวม กลุ่มคนไร้ศาสนาเป็นภาพสะท้อนของความเปลี่ยนแปลงเชิงอารยธรรมในโลกสมัยใหม่ ที่มนุษย์เริ่มนิยาม “จิตวิญญาณ” ในรูปแบบใหม่ ซึ่งไม่ได้ผูกติดกับวัด โบสถ์ หรือพิธีกรรม หากแต่ตั้งอยู่บนฐาน

ของเหตุผล จิตสำนึก และความรับผิดชอบต่อกันในฐานะเพื่อนมนุษย์ กล่าวได้ว่า “คนไร้ศาสนา” คือผู้ที่แสวงหาความดีงามด้วยตนเอง โดยใช้ความเข้าใจในชีวิตเป็นเครื่องชี้นำ มากกว่าการยึดถือกฎเกณฑ์ภายนอกของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง

พัฒนาการและปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของคนไร้ศาสนา

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 จนถึงปัจจุบัน มีงานวิจัยและการสำรวจจำนวนมากที่สะท้อนให้เห็นว่าจำนวนคนไร้ศาสนาเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในภูมิภาคยุโรป อเมริกาเหนือ และบางประเทศในเอเชีย

1. บริบทระดับโลก

รายงานจาก Pew Research Center (2015, 2017) พบว่า กลุ่ม “Nones” หรือผู้ที่ระบุว่าตนเองไม่สังกัดศาสนาใด ๆ มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และยุโรปตะวันตก ในสหรัฐอเมริกา คนที่ระบุว่า “ไม่มีศาสนา” เพิ่มขึ้นจากประมาณ 16% ในปี 2007 เป็นกว่า 30% ในปี 2021 ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม ความคิด และการแสวงหาความหมายชีวิตนอกกรอบศาสนา และในยุโรปตะวันตก เช่น อังกฤษ เยอรมนี ฝรั่งเศส สัดส่วนคนไร้ศาสนามีมากกว่าร้อยละ 40 ของประชากร และบางประเทศ เช่น สาธารณรัฐเช็กหรือเอสโตเนีย มีจำนวนเกินครึ่งหนึ่งของประชากร

2. บริบทในเอเชีย

ประเทศจีนถือเป็นกรณีศึกษาสำคัญ เนื่องจากมีประชากรจำนวนมากที่ไม่สังกัดศาสนาใด ๆ โดยงานวิจัยหลายฉบับระบุว่ามีความมากกว่าร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมด สาเหตุหนึ่งมาจากบริบทการปกครองและวัฒนธรรมที่เน้นลัทธิขงจื้อหรือความเชื่อพื้นบ้านมากกว่าศาสนาแบบตะวันตก และในญี่ปุ่น แม้มีวัดและศาสนสถานมากมาย แต่ประชากรจำนวนมากไม่นิยามตนเองว่าเป็น “ชาวศาสนา” หากแต่เข้าร่วมพิธีกรรมทั้งในพุทธและชินโตตามประเพณี โดยมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมากกว่าศาสนา

3. บริบทสังคมไทย

แม้ประเทศไทยจะเป็นสังคมที่มีรากฐานทางพุทธศาสนาอย่างเข้มแข็ง และมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือ แต่รัฐธรรมนูญไทยมิได้กำหนดให้มีศาสนาประจำชาติอย่างเป็นทางการ อีกทั้งยังรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาและการไม่นับถือศาสนาในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ภายใต้กรอบประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีดิจิทัล และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย ส่งผลให้คนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งเริ่มตั้งคำถามต่อความเชื่อทางศาสนาแบบดั้งเดิม แม้จำนวนผู้ประกาศตนว่าเป็น “คนไร้ศาสนา” ในประเทศไทยอาจยังไม่สูงเท่าสังคมตะวันตก แต่แนวโน้มของการลดความผูกพันเชิงสถาบันกับศาสนา (institutional disaffiliation) เริ่มปรากฏในระดับทัศนคติและวิถีชีวิต Pew Research Center (2023)

ในบริบทเช่นนี้ ประเด็นจริยธรรมของคนไร้ศาสนาในสังคมไทยจึงมีความละเอียดอ่อน เนื่องจากศีลธรรมสาธารณะมักถูกเชื่อมโยงกับพุทธศาสนาในฐานะรากฐานทางวัฒนธรรม การเปิดพื้นที่สนทนาเกี่ยวกับ “จริยธรรมสากล” ที่ไม่ผูกติดกับศาสนาใดศาสนาหนึ่ง จึงมิใช่การลดทอนคุณค่าของศาสนา หากเป็นการขยายกรอบการอยู่ร่วมกันให้สอดคล้องกับความหลากหลายทางความเชื่อที่เพิ่มขึ้นในสังคมไทยร่วมสมัย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561)

4. ปัจจัยที่ทำให้จำนวนคนไร้ศาสนาเพิ่มขึ้น

กระแสโลกาภิวัตน์และวิทยาศาสตร์ ที่ทำให้ผู้คนหันมาใช้เหตุผลและข้อมูลเชิงประจักษ์มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม สิทธิเสรีภาพ การยอมรับความแตกต่างทางความคิด ทำให้ผู้คนมีอิสระที่จะไม่ยึดติดกับศาสนาใด การวิพากษ์วิจารณ์บทบาทศาสนา เช่น กรณีที่สถาบันศาสนาบางแห่งเกี่ยวข้องกับอำนาจ การเมือง หรือเหตุการณ์ความขัดแย้ง ทำให้บางคนเลือก “ไม่สังกัด” ค่านิยมรุ่นใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นมิลเลนเนียลและเจนเอเรชันวาย (Gen Y, Gen Z) ที่ต้องการเสรีภาพในการคิด การเชื่อ และการใช้ชีวิต จึงมักเลือกที่จะไม่ถูกจำกัดด้วยกรอบศาสนา “คนไร้ศาสนา” จึงไม่ใช่เพียงกลุ่มที่ “ไม่เชื่อ” แต่คือกลุ่มที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับศาสนาและความหมายของการดำเนินชีวิต โดยหันไปหาปรัชญา คุณธรรม หรือความเชื่อทางจิตวิญญาณในแบบเฉพาะตน ปรากฏการณ์ที่จำนวนคนไร้ศาสนาเพิ่มขึ้นทั่วโลกสะท้อนถึง การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมและวัฒนธรรมในยุคใหม่ ที่ความเชื่อไม่จำเป็นต้องผูกติดกับสถาบันศาสนา หากแต่อยู่ในรูปแบบความคิดเสรีและอิสระมากขึ้น (Cornell University Department of Sociology, 2025)

ทัศนะของคนไร้ศาสนาต่อจริยธรรม

ปัญหาในระดับโลก โลกตะวันตกเริ่มเปลี่ยนทัศนคติต่อ “ผู้ไร้ศาสนา” อย่างเห็นได้ชัดในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา โดยเฉพาะในสังคมที่มีการยกย่องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพทางความคิดเป็นรากฐาน เช่น ยุโรปตะวันตก อเมริกาเหนือ และบางประเทศในออสเตรเลีย การวิจัยทางสังคมศาสตร์ร่วมสมัยพบว่า คนที่ประกาศตนว่า “ไม่ได้นับถือศาสนา” (Nones) สามารถยึดถือหลักจริยธรรมได้อย่างชัดเจน เช่น หลักเสรีภาพ ความเสมอภาค การไม่เบียดเบียน และการเคารพสิทธิส่วนบุคคล แม้จะไม่ผูกพันกับคำสอนหรือข้อบัญญัติทางศาสนาใดโดยตรง (Taylor, 2018) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ความขัดแย้งก็ยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะเมื่อผู้ไร้ศาสนาแสดงท่าทีสนับสนุนประเด็นที่ท้าทายต่อบรรทัดฐานศาสนา เช่น การสมรสเพศเดียวกัน ซึ่งฝ่ายศาสนาเห็นว่าเป็นการบ่อนทำลายสถาบันครอบครัวตามหลักคำสอนดั้งเดิม หรือการท้าทายที่มักถูกตีความว่าเป็นการละเมิดสิทธิชีวิตมนุษย์ รวมถึงประเด็นการช่วยเหลือการตาย (Euthanasia) ที่ถูกมองว่าเป็นการลบล้างคุณค่าของชีวิตมนุษย์โดยตรง สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าการยอมรับในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเสรีภาพส่วนบุคคล แม้จะก้าวหน้ามากขึ้น แต่ก็ยังต้องเผชิญกับการปะทะกันของกรอบคิดทางศาสนาและกรอบคิดแบบฆราวาส (Secular) อยู่ตลอดเวลา

ปัญหาในสังคมไทย แม้รัฐธรรมนูญจะรับรองเสรีภาพในการนับถือหรือไม่นับถือศาสนา แต่ในเชิงวัฒนธรรม “ศาสนา” โดยเฉพาะพุทธศาสนาเถรวาทยังถูกมองว่าเป็นรากฐานของความเป็นไทย คนที่ไม่ยึดถือศาสนาหรือไม่ปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนามักถูกตีตราว่า “ไม่มีศีลธรรม” หรือ “เป็นคนไม่ดี” ภาพลักษณ์เช่นนี้สะท้อนผ่านทั้งการศึกษา วัฒนธรรม และการสื่อสารสาธารณะ เช่น การสอนศีลธรรมในโรงเรียนมักผูกเข้ากับคำสอนทางพุทธศาสนาโดยตรง หรือการนำเสนอผ่านสื่อที่ย้ำว่าผู้ที่ห่างไกลศาสนามักนำไปสู่พฤติกรรมเสื่อมทราม (วิจารณ์ พานิช, 2563) ทั้งที่ในความจริงแล้ว คนไร้ศาสนาหลายกลุ่มในไทยกลับยึดถือคุณธรรมสากล เช่น การเคารพสิทธิมนุษยชน การให้คุณค่ากับความเสมอภาคทางเพศ การมีความรับผิดชอบต่อสังคม และการทำงานเพื่อส่วนรวมในรูปแบบที่ไม่จำเป็นต้องอ้างอิงกับศาสนาใด ๆ กรณีนี้สะท้อนว่า “ความดีงาม” ไม่จำเป็นต้องผูกติดกับศาสนา หากแต่สามารถตั้งอยู่บนฐานของจริยธรรมสากลที่มุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ดังนั้น ไม่ว่าจะในบริบทตะวันตกหรือสังคมไทย ประเด็นสำคัญที่ถูกหยิบยกขึ้นมาคือการทำความเข้าใจว่า “จริยธรรม” ไม่ใช่สิ่งที่ผูกขาดโดยศาสนา แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถสร้างขึ้นได้จากเหตุผล ประสบการณ์ร่วม และการยอมรับซึ่งกันและกันในสังคมโลกที่หลากหลาย การเปิดพื้นที่ให้ผู้ไร้ศาสนามีสิทธิ

เสมอภาคในการนิยามความดีและคุณค่าของชีวิตจึงไม่เพียงเป็นเรื่องสิทธิมนุษยชนเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในโลกสมัยใหม่ที่มีความเชื่อแตกต่างกันอย่างซับซ้อน

จริยธรรมสากล กระบวนการกำกับจริยธรรมทางสังคม

หลักเหตุผล (Rationality) จริยธรรมของคนไร้ศาสนามีจุดตั้งต้นที่ “เหตุผล” และ “การใช้วิจารณญาณ” มากกว่าการเชื่อฟังอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น พระเจ้า หรือคำสั่งศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์ถูกมองว่าเป็นสัตว์ที่ใช้เหตุผลในการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง การแยกแยะว่าอะไรถูกหรือผิดจึงขึ้นอยู่กับ การพิจารณาผลลัพธ์ ความสอดคล้องกับคุณค่ามนุษย์ธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แนวคิดนี้ทำให้คนไร้ศาสนาสามารถวางหลักศีลธรรมโดยไม่ต้องอ้างถึงคำสอนศักดิ์สิทธิ์ แต่ใช้ตรรกะและความเข้าใจต่อสังคมมนุษย์แทน (Harris, 2010)

หลักมนุษยนิยม (Humanism) มนุษยนิยม โดยเฉพาะในรูปแบบมนุษยนิยมแบบฆราวาส (Secular Humanism) เน้นคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ เช่น ศักดิ์ศรี ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของทุกคน โดยไม่แบ่งแยกตามเชื้อชาติ ศาสนา หรือเพศสภาพ หลักการนี้ถือว่าเป็น “หัวใจ” ของจริยธรรมสากล เพราะชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนสมควรได้รับการปฏิบัติอย่างมีเกียรติและความเป็นธรรมโดยไม่ต้องมีเงื่อนไขทางศาสนาที่กำหนด (Kurtz, 2000)

หลักสัญญาทางสังคม (Social Contract) แนวคิดจาก Hobbes, Locke และ Rousseau เน้นว่าจริยธรรมคือผลจากการตกลงร่วมกันของมนุษย์ เพื่อสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ และความปลอดภัยในการอยู่ร่วมกันในสังคม เมื่อคนจำนวนมากอยู่ร่วมกัน ความจำเป็นในการเคารพสิทธิผู้อื่นจึงเกิดขึ้น การไม่มีศาสนาไม่ได้หมายถึงไร้กฎเกณฑ์ หากแต่เป็นการยอมรับ “สัญญาทางสังคม” ว่า ทุกคนมีพันธะร่วมกันในการสร้างสังคมที่มั่นคงและยุติธรรม (Rawls, 1971)

ทฤษฎีอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) Bentham (2007) และ Mill (1861) เสนอว่าการกระทำที่ดีคือการสร้าง “ความสุขสูงสุดแก่คนหมู่มากที่สุด” หลักการนี้สามารถกลายเป็นจริยธรรมสากลได้โดยไม่ขึ้นกับคำสอนศาสนา เพราะวัดได้จากผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมในสังคม เช่น การออกนโยบายสาธารณะที่เพิ่มคุณภาพชีวิตแก่คนส่วนใหญ่

ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Deontology) คานท์ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ควรกระทำสิ่งที่ เป็น “หน้าที่เชิงศีลธรรม” โดยไม่ขึ้นกับผลลัพธ์ หลัก “Categorical Imperative” เช่น “อย่ากระทำการที่เราไม่อยากจะกลายเป็นกฎสากล” ทำให้แม้คนไร้ศาสนาก็มีบรรทัดฐานศีลธรรมที่มั่นคง เช่น การไม่โกหก การไม่ทำร้ายผู้อื่น (Kant, 1785)

ทฤษฎีคุณธรรม (Virtue Ethics) อริสโตเติลเน้นการสร้าง “คุณลักษณะภายใน” เช่น ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และความเมตตา จริยธรรมไม่ได้เป็นเพียงกฎเกณฑ์ แต่คือการฝึกฝนตนเองจนกลายเป็นบุคลิกภาพที่ดีงาม คนไร้ศาสนาจึงสามารถมีหลักยึดได้จากการบ่มเพาะคุณธรรมในชีวิตประจำวัน (MacIntyre, 1981)

การศึกษาเชิงจริยธรรมแบบไม่ผูกกับศาสนา ในหลายประเทศเริ่มมีการพัฒนาหลักสูตร “Ethics Education” ที่ไม่อิงศาสนาโดยตรง แต่เน้นการสอนเรื่อง เหตุผล สิทธิมนุษยชน และการแก้ปัญหาทางจริยธรรมในโลกสมัยใหม่ สิ่งนี้ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจศีลธรรมจากฐานวิทยาศาสตร์และมนุษยนิยม (UNESCO, 2016)

การสร้างพื้นที่สนทนาสาธารณะ (Public Discourse) สังคมร่วมสมัยมีความหลากหลายสูง คนไร้ศาสนาสามารถเข้าร่วมสนทนากับกลุ่มศาสนาต่าง ๆ โดยยึดหลัก เหตุผลและคุณค่าร่วม เช่น ความเมตตา

ความยุติธรรม และการไม่เบียดเบียน แนวทางนี้ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างสะพานเชื่อมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ (Habermas, 2006)

การส่งเสริมค่านิยมสากล (Universal Values) เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (United Nations, 1948) ที่ระบุว่าทุกคนมีศักดิ์ศรี ความเสมอภาค และเสรีภาพที่ไม่อาจพรากไปได้ ค่านิยมเหล่านี้ทำหน้าที่เสมือน “แกนกลาง” ที่ทุกวัฒนธรรมสามารถยอมรับได้

การพัฒนาโลกสังคมนิยมที่โปร่งใสและเป็นธรรม ระบบกฎหมาย การเมือง และนโยบายสาธารณะ ควรตั้งอยู่บนหลักการที่สามารถตรวจสอบได้ ใช้เหตุผลและหลักวิทยาศาสตร์มากกว่าความเชื่อส่วนบุคคล ตัวอย่างเช่น การออกกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ตั้งอยู่บนข้อมูลวิจัย มากกว่าการอ้างอิงคำสอนทางศาสนา

ส่วนนี้ชี้ให้เห็นว่า จริยธรรมสากลของคนไร้ศาสนา ไม่ใช่เพียงแนวคิดเชิงทฤษฎี แต่มีทั้งหลักการพื้นฐาน ทฤษฎีที่รองรับ และแนวทางปฏิบัติที่ใช้ได้จริงในสังคมโลกสมัยใหม่ แนวคิดเหล่านี้ทำให้เห็นว่ามนุษย์ไม่จำเป็นต้องมีศาสนาเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการมีคุณธรรม หากแต่สามารถยึดถือ เหตุผล มนุษยนิยม และค่านิยมสากล เป็นหลักในการสร้างสังคมที่สงบ ยุติธรรม และยั่งยืนได้เช่นเดียวกัน

จริยธรรมสากลของคนไร้ศาสนา

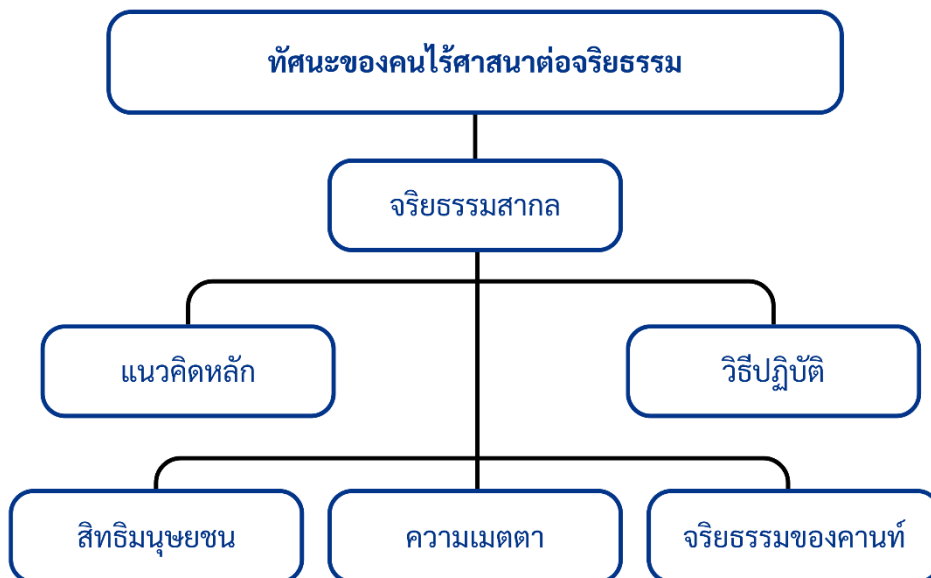
แม้คนไร้ศาสนาจะไม่ได้ยึดมั่นในหลักคำสอนหรือกรอบศีลธรรมจากศาสนาใดเป็นการเฉพาะ แต่ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาจะ “ขาดจริยธรรม” ตรงกันข้าม ในหลายสังคมกลับพบว่าคนไร้ศาสนามีกรอบคิด และวิถีปฏิบัติด้านจริยธรรมที่ตั้งอยู่บนรากฐานสากลของความเป็นมนุษย์ ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่าน แนวคิดหลัก และ วิถีปฏิบัติ ดังนี้

แนวคิดหลักของจริยธรรมสากลในกลุ่มคนไร้ศาสนา

1. สิทธิมนุษยชน (Human Rights) คนไร้ศาสนามักอ้างอิงสิทธิมนุษยชนเป็นหลักในการกำหนดพฤติกรรมและการตัดสินใจทางศีลธรรม โดยถือว่ามนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะมีเชื้อชาติ ศาสนา เพศ หรือฐานะใด ๆ สิทธิมนุษยชนกลายเป็นกรอบกลางที่ใช้แทน “บัญญัติศาสนา” ในการตัดสินใจว่าการกระทำใดถูกหรือผิด ตัวอย่างเช่น การต่อต้านการเลือกปฏิบัติทางเพศ การเรียกร้องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และการปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น ชีวิต เสรีภาพ และความปลอดภัย

2. ความเมตตา (Compassion) แม้จะไม่ยึดโยงกับหลักศาสนา แต่ความเมตตายังคงเป็นค่านิยมที่สำคัญของคนไร้ศาสนา หลายคนมองว่า “การมีเมตตา” ไม่จำเป็นต้องอ้างอิงถึงพระเจ้า หากแต่เป็นคุณค่าที่เกิดจากการตระหนักถึงความทุกข์ ความเจ็บปวด และความเปราะบางของมนุษย์ร่วมกัน การช่วยเหลือผู้อื่น การปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อ หรือการเคารพในสิทธิของผู้อื่น จึงถือเป็นความดีที่ยึดโยงกับความเป็นมนุษย์โดยตรง ไม่ต้องอาศัยอำนาจศาสนามารับรอง

3. จริยธรรมของคานท์ (Kantian Ethics) ปรัชญาของอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) มีอิทธิพลอย่างมากต่อการวางกรอบจริยธรรมแบบโลกวิสัย (Secular Ethics) โดยเฉพาะแนวคิด “กฎบัญญัติสูงสุด” (Categorical Imperative) ที่ระบุว่า มนุษย์ควรปฏิบัติในสิ่งที่สามารถยอมรับให้เป็นกฎสากลได้ และไม่ควรใช้ผู้อื่นเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายของตน คนไร้ศาสนาจำนวนมากยึดแนวคิดนี้เป็นหลัก โดยเห็นว่าการตัดสินใจทางศีลธรรมควรตั้งอยู่บนเหตุผล ไม่ใช่อำนาจภายนอก การกระทำที่ดีจึงไม่ใช่เพราะ “ศาสนาสั่ง” แต่เพราะมันมีคุณค่าในตัวเอง และสามารถยอมรับได้หากทุกคนทำเช่นเดียวกัน (Kant, 1785)

แผนภาพที่ 1 แสดงโครงสร้างองค์ประกอบของทัศนะคณาจารย์ศาสนาต่อจริยธรรม
โดยเริ่มจากฐานคิดเชิงเหตุผลและมนุษยนิยม พัฒนาเป็นหลักคุณค่าด้านศักดิ์ศรีและความเสมอภาค
และแสดงออกผ่านพฤติกรรมและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

วิธีปฏิบัติด้านจริยธรรมของคณาจารย์ศาสนา

1. การเคารพกฎหมาย สำหรับคณาจารย์ศาสนา กฎหมายถือเป็นเสาหลักในการดำเนินชีวิตทางสังคม เนื่องจากกฎหมายเป็นกติกากลางที่กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมให้มีความสงบเรียบร้อยและความยุติธรรม การปฏิบัติตามกฎหมายจึงเป็นวิถีจริยธรรมที่จับต้องได้ชัดเจน เป็นเสมือน “คัมภีร์ทางโลก” ที่ใช้กำกับพฤติกรรมโดยไม่ต้องอาศัยหลักธรรมศาสนา

2. การปฏิบัติตามจารีต (Customs and Traditions) แม้จะไม่สังกัดศาสนา แต่คณาจารย์ศาสนาก็มักเคารพและปฏิบัติตามจารีตของชุมชนที่ตนสังกัดอยู่ เพราะจารีตเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกัน เช่น การแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ การช่วยเหลือเพื่อนบ้าน หรือการเข้าร่วมพิธีกรรมชุมชนเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้จะไม่ยึดถือในเชิงความศักดิ์สิทธิ์ แต่ก็ยอมรับในคุณค่าทางสังคมและความสัมพันธ์ที่จารีตสร้างขึ้น

3. ค่านิยมร่วมสมัย (Social Values) คณาจารย์ศาสนามักยึดถือค่านิยมที่สังคมในยุคสมัยหนึ่งให้ความสำคัญ เช่น ความเสมอภาคทางเพศ สิ่งแวดล้อม ความโปร่งใส หรือประชาธิปไตย ค่านิยมเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นแนวทางกำกับพฤติกรรม เช่นเดียวกับศีลธรรมทางศาสนา แต่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาและการพัฒนาของสังคม

4. ทัศนะส่วนบุคคล (Personal Perspectives) ท้ายที่สุด คณาจารย์ศาสนามักยึด “เสียงของมโนธรรมตนเอง” หรือทัศนะส่วนบุคคลเป็นหลักสำคัญที่สุดในการตัดสินใจ พวกเขาเชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถใช้เหตุผลและความรู้สึกผิดชอบชั่วดีตัดสินใจได้โดยไม่ต้องอาศัยการชี้นำจากศาสนา เช่น การเลือกที่จะทำความดี เพราะเห็นว่ามีคุณค่าต่อสังคม ไม่ใช่เพื่อหวังผลบุญ หรือหลีกเลี่ยงโทษทางศาสนา

จริยธรรมสากลของคณาจารย์ศาสนาจึงเป็นระบบคุณค่าที่ตั้งอยู่บน สิทธิมนุษยชน ความเมตตา และเหตุผลเชิงปรัชญา มากกว่าการเชื่อฟังศาสนบัญญัติ โดยในทางปฏิบัติ พวกเขายึดกฎหมาย จารีต ค่านิยม และ

มโนธรรมส่วนบุคคลเป็นหลักนำชีวิต แม้จะไม่มีศาสนามาก็ได้ แต่ก็ยังคงมีกรอบจริยธรรมที่มั่นคงและปรับตัวได้ตามสังคมสมัยใหม่ อันสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรมได้ แม้จะไม่มีอยู่ภายใต้ร่มเงาของศาสนาใดก็ตาม

ความท้าทายจริยธรรมของคนไร้ศาสนา

แม้คนไร้ศาสนาจะมีกรอบคิดและระบบคุณค่าที่ตั้งอยู่บนสิทธิมนุษยชน ความเมตตา และเหตุผลทางปรัชญา แต่การดำรงอยู่โดยไม่พึ่งพิงกรอบศาสนาแบบดั้งเดิมย่อมนำมาซึ่ง ความท้าทายทางจริยธรรม ทั้งในเชิงทฤษฎีและในเชิงปฏิบัติ ความท้าทายเหล่านี้ไม่เพียงสะท้อนการปรับตัวของปัจเจกในโลกสมัยใหม่ แต่ยังสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมโดยรวม

1. ความท้าทายด้านความชอบธรรมของจริยธรรม (Legitimacy of Morality) ในสังคมที่ศาสนามักถูกใช้เป็นรากฐานของศีลธรรม คนไร้ศาสนามักถูกตั้งคำถามว่า “ถ้าไม่มีศาสนา แล้วอะไรเป็นเครื่องชี้นำให้ทำความดี?” นี่เป็นความท้าทายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ ทฤษฎีจริยศาสตร์แบบศาสนา (Divine Command Theory) ซึ่งเชื่อว่าความดีและความชั่วถูกนิยามโดยพระเจ้า หรือบัญญัติทางศาสนา คนไร้ศาสนาต้องเผชิญกับการอธิบายว่า กรอบศีลธรรมของพวกเขามาจากไหน หากไม่ใช่จากศาสนา พวกเขามักใช้ทฤษฎีประโยชน์นิยม (Utilitarianism) (Bentham, 2007; Mill, 1861) และ ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Deontological Ethics) (Kant, 1785) เป็นฐาน โดยอธิบายว่าความดีสามารถกำหนดได้จากการใช้เหตุผลและผลลัพธ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่จำเป็นต้องอิงอำนาจศักดิ์สิทธิ์ แต่ความท้าทายคือการทำให้สังคมยอมรับในความชอบธรรมนี้

2. ความท้าทายด้านความมั่นคงของค่านิยม (Stability of Values) ศาสนาให้ระบบคุณค่าและจารีตที่มีความมั่นคงสืบทอดยาวนาน แต่สำหรับคนไร้ศาสนา ระบบคุณค่ามักอิงกับ สิทธิมนุษยชน ค่านิยมร่วมสมัย และเหตุผลเชิงปัจเจก ซึ่งมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคม หากวิเคราะห์ด้วย ทฤษฎีสัมพัทธนิยมทางศีลธรรม (Moral Relativism) จะเห็นว่าคนไร้ศาสนามีแนวโน้มที่จะยอมรับว่าความดี-ชั่วขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและบริบท ไม่ได้มี “ความจริงแท้” ที่ตายตัว ความท้าทายคือ เมื่อค่านิยมเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เช่น เรื่องสิทธิเพศทางเลือก เทคโนโลยีชีวภาพ หรือการใช้ AI ในสังคม คนไร้ศาสนาจะถูกตั้งคำถามว่ามีหลักมั่นคงพอหรือไม่ในการรับมือ

3. ความท้าทายด้านแรงจูงใจในการทำ ความดี (Moral Motivation) สำหรับผู้ศรัทธาในศาสนา แรงจูงใจมักมาจาก “การทำบุญหวังผลบุญ” หรือ “การกลัวบาปกลัวนรก” แต่สำหรับคนไร้ศาสนา พวกเขาต้องหาคำตอบใหม่ว่าเหตุใดจึงควรทำความดี ทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social Contract Theory) ช่วยอธิบายได้ว่าคนไร้ศาสนาทำความดีเพราะเป็นการรักษาสอดคล้องร่วมกันในสังคม เพื่อความสงบและผลประโยชน์ส่วนรวม แต่ความท้าทายคือ ในสังคมที่ผู้คนยังเชื่อมโยงศีลธรรมกับศาสนาอย่างแน่นแฟ้น คนไร้ศาสนาอาจถูกมองว่าขาดแรงจูงใจเพียงพอหรือมีเหตุผลเพื่อตนเองมากกว่าส่วนรวม

4. ความท้าทายด้านการยอมรับทางสังคม (Social Acceptance) ในบางสังคม การไม่สังกัดศาสนาถูกมองว่าเป็น “การเบี่ยงเบน” หรือ “การขาดหลักยึดเหนี่ยวทางใจ” ซึ่งอาจนำไปสู่การตีตราและการกีดกันทางสังคม ความท้าทายนี้สัมพันธ์กับ ทฤษฎีหน้าที่ของศาสนา (Functionalism – Durkheim, 1912) ที่อธิบายว่าศาสนามีบทบาทในการเชื่อมโยงผู้คนและสร้างความสามัคคี คนไร้ศาสนาจึงต้องเผชิญกับการถูกตั้งคำถามว่าพวกเขาจะสร้างความผูกพันทางสังคมได้อย่างไรโดยไม่มีศาสนา อย่างไรก็ตาม นักวิชาการอย่าง Zuckerman (2010) แสดงให้เห็นว่าในบางประเทศ เช่น เดนมาร์กและสวีเดน สังคมไร้ศาสนากลับมีความสงบ

มีความไว้วางใจสูง และยังคงมีจริยธรรมที่มั่นคงโดยไม่ต้องอาศัยศาสนา ซึ่งเป็นการโต้แย้งต่อสมมุติฐานเดิมของ Durkheim

5. ความท้าทายจากเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและโลกาภิวัตน์ อีกหนึ่งความท้าทายสำคัญคือการรับมือกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่ศาสนาดั้งเดิมยังไม่มีคำตอบ เช่น จริยธรรมของ AI การแก้ไขพันธุกรรมมนุษย์ หรือการใช้ Big Data ในการควบคุมชีวิตประจำวัน คนไร้ศาสนามักต้องใช้กรอบคิดแบบ จริยธรรมเชิงผลลัพธ์ (Consequentialism) และ สิทธิมนุษยชนสากล มาเป็นหลักในการตอบคำถาม แต่ก็ต้องเผชิญความท้าทายว่า หลักเหล่านี้เพียงพอหรือไม่ในการกำหนด “ความถูกต้อง” ในประเด็นที่ซับซ้อน

6. ความท้าทายด้านกฎหมายและนโยบายสาธารณะ แม้รัฐสมัยใหม่จำนวนมากประกาศหลักเสรีภาพทางศาสนา แต่ในทางปฏิบัติ กฎหมายบางฉบับหรือระเบียบทางราชการอาจยังสะท้อนอคติทางศาสนา เช่น การกำหนดพิธีกรรมทางศาสนาในกิจกรรมของรัฐ การอ้างศีลธรรมทางศาสนาเป็นฐานในการออกกฎหมาย การขาดกลไกรองรับสิทธิของผู้ไม่สังกัดศาสนาอย่างชัดเจน ในบริบทสังคมที่ศาสนามีบทบาทสูงในพื้นที่สาธารณะ คนไร้ศาสนาอาจเผชิญกับความท้าทายในการแสดงอัตลักษณ์ของตนโดยไม่ถูกตีความว่าเป็นการต่อต้านวัฒนธรรมหลัก ดังนั้น คำถามสำคัญคือ รัฐควรวางตัวอย่างไรให้เกิด “ความเป็นกลางทางศาสนา” (religious neutrality) อย่างแท้จริง

ความท้าทายจริยธรรมของคนไร้ศาสนา จึงไม่ได้อยู่ที่การ “ขาดศาสนา” แต่คือการหาความชอบธรรม ความมั่นคง และแรงจูงใจทางศีลธรรมโดยไม่อาศัยกรอบศาสนาแบบดั้งเดิม การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีทางจริยศาสตร์ เช่น Divine Command Theory, Utilitarianism, Kantian Ethics, Social Contract Theory และ Functionalism ชี้ให้เห็นว่า คนไร้ศาสนามีความพยายามสร้างระบบจริยธรรมที่อิงกับเหตุผล สิทธิมนุษยชน และการอยู่ร่วมกันในสังคมสมัยใหม่ แต่ความท้าทายยังคงอยู่ที่การทำให้สังคมยอมรับ และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกยุคใหม่

โมเดลจากการศึกษา

จากการวิเคราะห์เอกสารและจัดหมวดหมู่เชิงแนวคิด ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ประกอบจริยธรรมของคนไร้ศาสนาออกเป็น “โครงสร้างเชิงลำดับชั้น” (Hierarchical Conceptual Model) ซึ่งประกอบด้วย 5 ระดับสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ดังนี้

ระดับที่ 1 ฐานรากเชิงภววิทยา (Ontological Foundation)

มนุษยธรรม (Humanity) เป็นฐานคิดที่ยอมรับคุณค่าความเป็นมนุษย์ในตัวของมันเอง (intrinsic human dignity) โดยไม่อ้างอิงอำนาจเหนือธรรมชาติ ฐานรากนี้ทำหน้าที่เป็นกรอบกำหนดว่า “เหตุใดมนุษย์จึงควรมีศีลธรรม” คำตอบคือ เพราะมนุษย์มีคุณค่าในฐานะเพื่อนร่วมโลก มิใช่เพราะคำสั่งศาสนาโดยจุดสำคัญเชิงวิเคราะห์ คือการเปลี่ยนฐานความชอบธรรมของศีลธรรมจาก “เทวบัญชา” ไปสู่ “คุณค่าความเป็นมนุษย์”

ระดับที่ 2 กลไกเชิงญาณวิทยา (Epistemological Mechanism)

เหตุผลและวิทยาศาสตร์ (Reason & Science) ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจว่าการกระทำใดควรหรือไม่ควร โดยใช้ตรรกะ หลักฐาน และผลกระทบเชิงประจักษ์ แทนการอ้างอิงคัมภีร์ ในเชิงโครงสร้างโมเดลนี้วาง “เหตุผล” เป็นกลไกคัดกรองก่อนแปรเปลี่ยนเป็นบรรทัดฐาน

ระดับที่ 3 หมวดคุณค่าจริยธรรม (Normative Ethical Domains)

จากฐานรากและกลไกดังกล่าว จึงสังเคราะห์ออกเป็น 4 หมวดคุณค่าหลัก ได้แก่ 1) ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น 2) ความยุติธรรมและความเสมอภาค 3) เสรีภาพและสิทธิมนุษยชน และ 4) ความรับผิดชอบต่อ

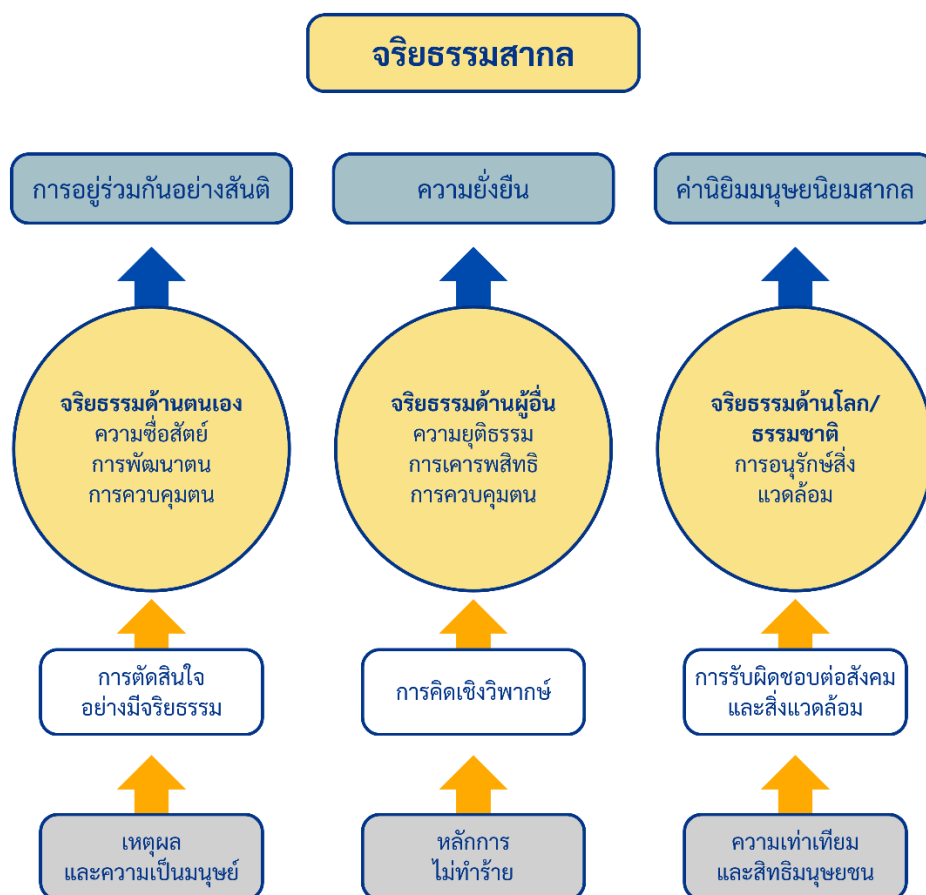

สิ่งแวดล้อมในเชิงทฤษฎี หมวดเหล่านี้คือ “ผลผลิตเชิงบรรทัดฐาน” (normative outputs) ของฐานมนุษยธรรมและการใช้เหตุผล

ระดับที่ 4 กระบวนการปฏิบัติ (Practical Ethical Process) โมเดลนี้ได้หยุดที่ระดับแนวคิด แต่เสนอวงจรปฏิบัติ 4 ขั้น ได้แก่ 1.การตระหนักรู้ 2.การไตร่ตรองด้วยเหตุผล 3.การกระทำอย่างรับผิดชอบ 4. การประเมินผลและปรับปรุง ซึ่งโครงสร้างนี้มีลักษณะเป็นวงจรสะท้อนกลับ (feedback loop) ทำให้จริยธรรมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่ตายตัว

ระดับที่ 5 เป้าหมายปลายทาง (Teleological Aim)

สันติสุขร่วมกัน (Shared Harmony) คือผลลัพธ์ทางสังคมของกระบวนการทั้งหมด เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยไม่จำเป็นต้องมีศาสนาเป็นศูนย์กลาง

แผนภาพที่ 2 แสดงโครงสร้างจริยธรรมสากลในฐานระบบคุณค่าที่เริ่มจากหลักการพื้นฐานของศักดิ์ศรีและความเสมอภาค พัฒนาเป็นมาตรฐานเชิงบรรทัดฐาน และแสดงออกผ่านพฤติกรรมทางสังคม อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลในสังคมพหุวัฒนธรรม

สรุป

บทความนี้ศึกษาประเด็น “จริยธรรมสากลของคนไร้ศาสนา” โดยมุ่งวิเคราะห์ว่า ศีลธรรมสามารถดำรงอยู่และกำกับการอยู่ร่วมกันในสังคมได้โดยไม่ต้องอาศัยกรอบความเชื่อทางศาสนาอย่างไร การศึกษาชี้ให้เห็นว่า “คนไร้ศาสนา” มิได้หมายถึงผู้ปฏิเสธศีลธรรม หากหมายถึงบุคคลที่ไม่ผูกอัตลักษณ์ของ

ตนกับศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่ยังคงยึดถือคุณค่าทางจริยธรรมบนฐานเหตุผล มนุษยธรรม และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

จากการสังเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยเสนอโมเดลจริยธรรมที่มีโครงสร้างเป็นลำดับขั้น เริ่มจากฐานรากด้านมนุษยธรรม ใช้เหตุผลและวิทยาศาสตร์เป็นกลไกตัดสินทางศีลธรรม แดกขงเป็นหมวดคุณค่าหลัก ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ความยุติธรรมและความเสมอภาค เสรีภาพและสิทธิมนุษยชน และความรับผิดชอบต่อโลก ทั้งนี้ โมเดลดังกล่าวเน้นกระบวนการปฏิบัติจริงผ่านการตระหนักรู้ การไตร่ตรอง การลงมือทำ และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

บทความยังอภิปรายความท้าทายของคนไร้ศาสนา ทั้งในมิติการยอมรับทางสังคม โครงสร้างกฎหมาย และบริบทสังคมไทยที่ศีลธรรมมักเชื่อมโยงกับศาสนาอย่างแนบแน่น จึงเสนอว่า การสร้าง “พื้นที่กลางทางคุณค่า” ที่ตั้งอยู่บนจริยธรรมสากลและความเป็นกลางทางศาสนา เป็นแนวทางสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม บทความยืนยันว่า แม้ไม่มีศาสนาเป็นฐานอ้างอิง มนุษย์ก็สามารถสร้างระบบจริยธรรมที่มีเหตุผลมั่นคง และมุ่งสู่สันติสุขร่วมกันได้ หากตั้งอยู่บนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น และการใช้เหตุผลอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาประเด็นคนไร้ศาสนาและจริยธรรม พบว่าประเด็นนี้ยังมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจทั้งในเชิงสังคมและวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยที่ยังมีการยึดโยงศาสนากับศีลธรรมอย่างแนบแน่น ข้อเสนอแนะจึงสามารถนำเสนอได้ในหลายระดับ ดังนี้

ประการแรก ระดับการวิจัยและวิชาการ ควรส่งเสริมการศึกษาที่มุ่งเน้นการเปรียบเทียบแนวคิดจริยธรรมแบบศาสนาและจริยธรรมแบบไม่อิงศาสนาอย่างเป็นระบบ ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยอธิบายกลไกการดำรงอยู่ของศีลธรรมในกลุ่มคนไร้ศาสนา

ประการที่สอง ระดับสังคมและการสื่อสาร ควรส่งเสริมการสร้างพื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้างให้แก่กลุ่มคนไร้ศาสนา เพื่อแสดงออกถึงแนวคิด ค่านิยม และการปฏิบัติด้านจริยธรรมอย่างสร้างสรรค์ ลดอคติและความเข้าใจผิดที่มักเกิดจากการเหมารวมว่า “ไร้ศาสนาเท่ากับไร้ศีลธรรม”

ประการที่สาม ระดับนโยบายสาธารณะ ควรมีการพิจารณาในการออกแบบหลักสูตรการศึกษาหรือกิจกรรมทางสังคมที่ไม่จำกัดจริยธรรมไว้ภายใต้กรอบความเชื่อทางศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่เปิดโอกาสให้แนวคิดเชิงเหตุผล จริยธรรมสากล และแนวคิดสิทธิมนุษยชนมีบทบาทร่วมในการปลูกฝังค่านิยมทางสังคม

ประการที่สี่ ระดับการปฏิบัติ ควรพัฒนากลไกหรือรูปแบบกิจกรรมที่ทำให้เห็นว่าคนไร้ศาสนาก็สามารถดำเนินชีวิตด้วยหลักการแห่งความดีงาม ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น และความเมตตาต่อสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งจะช่วยลดการแบ่งแยกและสร้างความเข้าใจร่วมกันมากขึ้น

ข้อเสนอแนะทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับคนไร้ศาสนาและจริยธรรม ไม่เพียงเป็นการสร้างความรู้ใหม่ในทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างสังคมที่มีความหลากหลายทางความเชื่อและอยู่ร่วมกันได้อย่างเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกฝ่าย

เอกสารอ้างอิง

วิจารณ์ พานิช. (2563). *ศีลธรรมในสังคมไทย: จากศาสนาถึงจริยธรรมพลเมือง*. สถาบันอาศรมศิลป์.

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). *การสำรวจสภาวะทางสังคม วัฒนธรรม และสุขภาพจิต พ.ศ. 2561*. กองสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). *รายงานการสำรวจประชากรตามศาสนาในประเทศไทย พ.ศ. 2563*. กองสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สุชาติ เถียรทอง. (2564). *ศาสนาในยุคใหม่: ความเปลี่ยนแปลงของความเชื่อในสังคมไทยร่วมสมัย*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Bentham, J. (2007). *An introduction to the principles of morals and legislation*. Dover Publications. (Original work published 1789)
- Berger, P. L. (1967). *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. Anchor Books.
- Cornell University Department of Sociology. (2025, June 23). *Young people are moving away from religion: The spiritual understanding of the new generation is changing*. Retrieved 12 November, 2025, From <https://sociology.cornell.edu/news/young-people-are-moving-away-religion-spiritual-understanding-new-generation-changing>
- Dalai Lama. (2011). *Beyond religion: Ethics for a whole world*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Durkheim, É. (1912). *The elementary forms of religious life*. Alcan.
- Habermas, J. (2006). Religion in the public sphere. *European Journal of Philosophy*. 14(1), 1–25.
- Harris, S. (2010). *The moral landscape: How science can determine human values*. Free Press.
- Kant, I. (1785). *Groundwork of the metaphysics of morals*. Johann Friedrich Hartknoch.
- Kurtz, P. (2000). *Embracing the power of humanism*. Rowman & Littlefield Publishers.
- MacIntyre, A. (1981). *After virtue: A study in moral theory*. University of Notre Dame Press.
- Mill, J. S. (1861). *Utilitarianism*. Parker, Son, and Bourn.
- Pew Research Center. (2015a). *America's changing religious landscape*. Retrieved 12 November, 2025, From <https://www.pewresearch.org/religion/2015/05/12/americas-changing-religious-landscape/>
- Pew Research Center. (2015b). *The future of world religions: Population growth projections, 2010–2050*. Pew Forum on Religion & Public Life.
- Pew Research Center. (2017). *The changing global religious landscape*. Pew Research Center.
- Pew Research Center. (2021). *The global religious landscape: A report on the size and distribution of the world's major religious groups*. Pew Forum on Religion & Public Life.
- Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Harvard University Press.
- Taylor, C. (2007). *A secular age*. Harvard University Press.
- Taylor, C. (2018). *A secular age*. Harvard University Press.

- UNESCO. (2016). *Ethics education for children: A global perspective*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights (UDHR)*. United Nations.
- Zuckerman, P. (2008). *Society without God: What the least religious nations can tell us about contentment*. New York University Press.
- Zuckerman, P. (2010). *Society without God: What the least religious nations can tell us about contentment*. New York University Press.